

СУЧАСНА СИСТЕМА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

УДК 341.96

КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАЙНОВИХ ВІДНОСИН ПОДРУЖЖЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

CONFLICT OF LAW RULES ON MARITAL PROPERTY RELATIONS IN UKRAINE: THEORY AND PRACTICE

КОЛЛИЗИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИМУЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ СУПРУГОВ В УКРАИНЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Кисіль В.І

доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. E-mail: Kisil@vkr.ua

Пашинський А.П.

аспірант Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. E-mail: pashynskyi@vkr.ua

Kisil V.I.

Doctor of Juridical Science, Professor of Private International Law Department of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv. E-mail: Kisil@vkr.ua

Pashynskyi A.P.

PhD student, specialty "international law", Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv. E-mail: pashynskyi@vkr.ua

Кисиль В.И.

доктор юридических наук, профессор кафедры международного частного права Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченка. E-mail: Kisil@vkr.ua

Пашинский А.П.

аспірант Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. E-mail: pashynskyi@vkr.ua

Анотація. У цій статті ідеться про теоретичні і практичні аспекти колізійного регулювання майнових відносин подружжя за Законом України «Про міжнародне приватне право». Зокрема, у праці проаналізовано можливість вибору права, що застосовується до шлюбного договору та майнових відносин подружжя, а також колізійні прив'язки, що застосовуються до майнових наслідків шлюбу у разі відсутності вибору права. В роботі розглянуто обмеження застосування принципу автономії волі у майнових відносинах подружжя, співвідношення понять «майнові наслідки шлюбу» та «правові наслідки шлюбу», а також можливі форми реалізації *lex voluntatis*. Задля захисту інтересів дитини і слабкої сторони у шлюбі в статті запропоновано внести зміни до ч. 1 ст. 61 Закону, відповідно до яких обране сторонами право не має погіршувати становище дитини або одного з подружжя порівняно з правом, яке застосовуватиметься до майнових наслідків шлюбу у разі відсутності вибору права. У роботі також подано огляд актуальної практики українських судів

щодо застосування положень Закону при розгляді справ стосовно майнових відносин подружжя з іноземним елементом.

Ключові слова: майнові відносини подружжя, майнові наслідки шлюбу, іноземний елемент, Закон України «Про міжнародне приватне право», захист слабкої сторони, *lex voluntatis*, *lex benignitatis*.

Abstract. *This article is about the theoretical and practical aspects of conflict of law regulation of marital property relations under the Law of Ukraine “On Private International Law”. Inter alia, the paper deals with the possibility of the choice of law applicable to prenuptial contracts and marital property relations as well as the conflict of law rules applicable to property consequences of marriage in the event of absence of the choice of law. The author analyses the limitations to applying the principle of autonomy of will in marital property relations, the correlation between legal concepts of “marital property relations” and “legal consequences of marriage” and the possible forms of performing *lex voluntatis*. With a view to protecting the interests of the child and the weaker party in a marriage, the author proposes amendments to para 1 of Art. 61 of the Law, pursuant to which the law chosen by the parties must not impair the standing of the child or one of the spouses as compared to the law to be applied to property consequences of marriage in the event of absence of a choice of law. The paper also focuses on the overview of relevant Ukrainian court practice regarding the application of the Law during proceedings on marital property relations with a foreign element.*

Key words: *marital property relations, property consequences of marriage, foreign element, Law of Ukraine “On Private International Law”, protection of weaker party, *lex voluntatis*, *lex benignitatis*.*

Аннотация. *В этой статье идет речь о теоретических и практических аспектах коллизионного регулирования имущественных отношений супругов по Закону Украины «О международном частном праве». В частности, в работе проанализирована возможность выбора права, которое используется к брачному договору и имущественным отношениям супругов, а также коллизионные привязки, которые используются к имущественным последствиям брака в случае отсутствия выбора права. В работе рассмотрено ограничения использования принципа автономии воли в имущественных отношениях супругов, соотношение понятий «имущественные последствия брака» и «правовые последствия брака», а также возможные формы реализации *lex voluntatis*. Для защиты интересов ребенка и слабой стороны в браке в статье предложено внести изменения в ч. 1 ст. 61 Закона, согласно которым выбранное сторонами право не должно ухудшать положение ребенка или одного из супругов по сравнению с правом, которое будет использоваться к имущественным последствиям брака в случае отсутствия выбора права. В работе также подан обзор актуальной судебной практики украинских судов по использованию положений Закона при рассмотрении дел касательно имущественных отношений супругов с иностранным элементом.*

Ключевые слова: *имущественные отношения супругов, имущественные последствия брака, иностранный элемент, Закон Украины «О международном частном праве», защита слабой стороны, *lex voluntatis*, *lex benignitatis*.*

Постановка проблеми. Майнові відносини подружжя, які і без того є доволі складними, останнім часом мають тенденцію до ще більшого ускладнення – ускладнення іноземним елементом. Внаслідок процесів глобалізації та економічної інтеграції за останні 10 років в Україні суттєво збільшилась кількість шлюбів за участю іноземців. Так, якщо у 2008 році лише кожен 30-й шлюб в Україні укладався з іноземцем, то в 2017 році – вже кожен 15-й [12]. При цьому, як показує практика,

питанню власності подружжя у таких шлюбах зазвичай приділяється набагато більше уваги, аніж в українських сім'ях. Наявність іноземного елемента неминуче породжує численні правові колізії у сфері майнових відносин, що можуть бути вирішені лише шляхом правильного застосування спеціальних колізійних норм. З огляду на це, наразі існує нагальна необхідність у комплексному вивченні теоретичних аспектів колізійного регулювання майнових відносин подружжя в Україні та аналізі особливостей застосування відповідних правових норм на практиці.

Метою статті є комплексний аналіз колізійних прив'язок щодо майнових наслідків шлюбу згідно з Законом України «Про міжнародне приватне право», огляд актуальної судової практики та надання власних пропозицій щодо внесення змін до законодавства.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання колізійного регулювання майнових відносин подружжя у своїх працях розглядали визнані українські професори Довгерт А.С. [8] та Кисіль В.І. [5] Проблеми вибору застосовного права у правовідносинах подружжя у своїх роботах аналізував провідний фахівець у галузі міжнародного сімейного права Калакура В.Я. [9] Окремі питання колізійного регулювання майнових наслідків шлюбу вивчали вітчизняні науковці Гайворонський В.М. [7] та Чубарев В.Л. [11]. Правовідносин подружжя щодо належного їм майна за наявності іноземного елемента розглядались у дисертаційних дослідженнях Бурлай О.Є. [4], Мельниченко О.В. [6] та Олійник О.С. [10]. Разом з тим, вищенаведені питання зазвичай розглядались як частина загальнонавчального курсу міжнародного приватного права чи розділу дисертаційного дослідження без детального аналізу правозастосовної практики чи пропозицій щодо внесення змін до законодавства.

Виклад основного матеріалу. З поступом глобалізації все частіше виникають ситуації, коли подружні відносини через одну або декілька своїх ознак стають пов'язаними більш ніж з одним правом порядком. В таких випадках на регулювання цих правовідносин починає претендувати відразу декілька правових систем, що породжує питання вибору застосовного права. Дати правильну відповідь на це питання здатне міжнародне приватне право з його інструментарієм колізійних прив'язок, що дозволяють коректно визначити право, яке підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом.

Застосування колізійних прив'язок та права, до якого вони відсилають, можливо лише у разі наявності у правовідносинах іноземного елемента. Коли мова іде про відносини подружжя, іноземний елемент у більшості випадків проявляється в суб'єктному складі – наприклад, громадянка України одружилась на громадянину іноземної держави. Іноді іноземний елемент в суб'єктному складі виникає вже під час перебування в шлюбі двох громадян України, коли один з них набуває громадянство іншої держави або змінює своє постійне місце проживання. В такому випадку відбувається «трансформація шлюбу з національного сімейного права до міжнародного приватного права» [8, с. 528] у зв'язку з виникненням у правовідносинах іноземного елемента. Окрім суб'єктного складу, іноземний елемент у майнових правовідносинах подружжя також може проявлятися і через об'єктний склад, зокрема коли набуте подружжям нерухоме майно знаходиться на території іноземної держави.

У разі, якщо у правовідносинах наявна хоча б одна з ознак іноземного елемента, українським судам при вирішенні спору належить звертатись до Закону України «Про міжнародне приватне право» – автономної кодифікації, розробленої за зразком швейцарського Федерального акту про міжнародне приватне право 1987 року [3]. Нижче детально проаналізовано положення ст. 59-61 даного Закону, в яких містяться колізійні прив'язки щодо майнових та інших аспектів правовідносин подружжя.

Як відомо з загальної теорії сімейного права, абсолютна більшість країн виділяє два режими матеріального регулювання права власності подружжя: легальний і договірний. *A priori* після укладання шлюбу майнові відносини подружжя регулюються

за допомогою закону – тобто діє легальний режим. У той же час сторонам надається право за взаємною згодою відійти від встановленого за замовченням легального режиму та диспозитивно врегулювати свої майнові відносини шляхом укладення шлюбного договору.

Принцип диспозитивності лежить в основі не лише матеріальних норм національного сімейного права, а й колізійних норм міжнародного сімейного права. Оскільки подружжя має право врегулювати свої майнові відносини шляхом укладення шлюбного договору, законодавець у ст. 59 Закону України «Про міжнародне право» також передбачив можливість сторін обрати право, що застосовуватиметься до такого договору. При цьому інші визначені Законом колізійні прив'язки щодо правових наслідків шлюбу («легальний» режим) підлягатимуть використанню лише у разі, якщо сторони самостійно не виберуть застосовне право в рамках «договірного» режиму. Право, що обране подружжям до шлюбного договору, поширюватиметься на дійсність шлюбного договору та його тлумачення, права та обов'язки сторін, виконання договору, наслідки його невиконання чи неналежного виконання, припинення договору та наслідки його недійсності.

Разом з тим, як вбачається з ст. 32 і 43 Закону, в деяких випадках автономію волі сторін може бути обмежено певним визначеним колом правопорядків. Саме таке обмеження має місце у випадку з шлюбним договором – так, згідно з ст. 59 Закону подружжя може підпорядкувати його лише одному з трьох правопорядків [2], що за логікою вітчизняного законодавця мають найбільш тісний зв'язок з даними правовідносинами:

1. Право особистого закону одного з подружжя – в Україні особистим законом особи вважається право держави громадянства особи (прив'язка *lex patriae*). Якщо один з подружжя є біпатридом, його особистий закон визначатиметься за принципом найбільш тісного зв'язку через місце проживання чи місце основної діяльності. Особистим законом апатрида вважатиметься право держави, в якій особа має місце проживання, а за його відсутності – місце перебування.
2. Право держави, у якій один з подружжя має звичайне місце перебування (прив'язка *lex domicilii*).
3. Щодо нерухомого майна – право держави, у якій таке майно знаходиться (прив'язка *lex rei sitae*).

Слід окремо підкреслити, що навіть у разі відсутності у подружжя шлюбного договору ст. 61 Закону дозволяє одруженим окремо обрати право, яке застосовуватиметься до майнових наслідків шлюбу. Такий вибір права оформлюється у вигляді окремого правочину та має бути здійснений з того самого кола правопорядків, що передбачені для шлюбного договору.

Вибір права до шлюбного договору чи майнових наслідків шлюбу не з вищенаведеного списку може бути сприйнятий як обхід закону, що згідно з ст. 10 Закону має наслідком нікчемність відповідного правочину. Слід також підкреслити, що з метою дотримання принципу найбільш тісного зв'язку обране зі згаданого переліку право припиняє застосовуватись або змінюється за згодою сторін у випадку зміни особистого закону чи звичайного місця перебування того з подружжя, до особистого закону або звичайного місця перебування якого було прив'язане обране право. При цьому нове право застосовується до правових відносин ретроспективно з моменту укладення шлюбу, якщо сторони письмово не домовились про інше [2].

Незважаючи на детально описані юридичні механізми щодо вибору права, на практиці навіть у подружжях з іноземним елементом не завжди має місце укладення шлюбного договору з *lex voluntatis* або ж укладення окремої угоди про вибір права до майнових наслідків шлюбу. З огляду на це, у ч. 3 ст. 61 Закону передбачено «легальний» режим, згідно з яким у разі відсутності вибору права майнові наслідки

шлюбу за замовчуванням визначаються правом, яке застосовується до правових наслідків шлюбу. Варто нагадати, що згідно з ст. 36 Сімейного кодексу України під правовими наслідками шлюбу розуміється сукупність як майнових, так і немайнових прав і обов'язків подружжя [1], а отже поняття «правові наслідки шлюбу» (ст. 60 Закону) є ширшим за поняття «майнові наслідки шлюбу» (ст. 61 Закону).

Відповідно до ч. 1 ст. 60 Закону правові наслідки шлюбу визначаються спільним особистим законом подружжя (тобто правом спільного громадянства), а за його відсутності – правом держави, у якій подружжя мало останнє спільне місце проживання, за умови, що хоча б один з подружжя все ще має місце проживання у цій державі, а за відсутності такого – правом, з яким обидва з подружжя мають найбільш тісний зв'язок іншим чином [2]. Якщо подружжя не має спільного громадянства чи місця проживання або якщо громадянство жодного з них не збігається з правом їх спільного місця проживання, закон дозволяє такому подружжю здійснити вибір права до правових наслідків шлюбу. При цьому коло правопорядків, що можуть бути обрані при реалізації *lex voluntatis*, знову ж таки обмежено – на цей раз виключно правом особистого закону одного з подружжя без застосування положення щодо особистого закону біпатридів. Така угода про вибір права припиняється, якщо особистий закон подружжя стає спільним.

Окрему увагу варто звернути на вимоги щодо форми *lex voluntatis*, які є обов'язковими при виборі права до шлюбного договору, майнових або правових наслідків шлюбу. Так, згідно з ст. 62 Закону вибір права до правових і майнових наслідків шлюбу має бути здійснений у письмовій формі або ж явно впливати з умов шлюбного договору [2]. Окрім цього, якщо угода сторін про вибір права укладена в Україні, вона обов'язково має бути посвідчена нотаріально.

Безумовно, можливість застосування принципу автономії волі при виборі права до шлюбного договору, майнових чи правових наслідків шлюбу є прогресивним нововведенням Закону «Про міжнародне приватне право». Проте з моменту прийняття Закону в 2005 р. і по сьогодні у професійних колах триває дискусія щодо доцільності обмеження автономії волі сторін певним колом правопорядків. Хоча з першого погляду обмеження *lex voluntatis* може здатись невинуватим, на нашу думку такий підхід є вірним, оскільки враховує специфіку шлюбних відносин та принцип найбільш тісного зв'язку. Більше того, з нашої точки зору автономію волі сторін у даному випадку можна обмежити навіть більше. Так, хоча приватноправові відносини *de jure* виходять з засад юридичної рівності сторін, *de facto* сторони вкрай рідко перебувають в рівних умовах – *e.g.* потужний роботодавець та звичайний працівник, дрібний постачальник та держава, дієздатний піклувальник та обмежено дієздатний підопічний, дорослі батьки та неповнолітня дитина тощо. Дійсно, в більшості ситуацій це зумовлено об'єктивними життєвими обставинами, проте в окремих сенситивних випадках закон має стати на захист більш вразливої сторони правовідносин. Для цього в міжнародному приватному праві було введено принцип *lex benignitatis*, що зокрема знайшов своє відображення у ст. 24 (відносини опікун – підопічний) та ст. 66 (права і обов'язки батьків та дітей) Закону України «Про міжнародне приватне право». При укладанні шлюбного договору або угоди про вибір права сторони часто знаходяться в нерівних умовах – в силу майнового стану чи стану здоров'я, життєвого досвіду та правової обізнаності, рудиментів патріархату тощо. Такі обставини можуть створити загрозу того, що вибір застосовного права буде свідомо нав'язаний одним з подружжя іншому, внаслідок чого більш вразлива сторона або спільні діти можуть опинитись у невинуватому матеріальному становищі. Виходячи з вищезазначеного, пропонується внести зміни до ч. 1 ст. 61 Закону України «Про міжнародне приватне право» та викласти її в такій редакції: «Подружжя може обрати для регулювання майнових наслідків шлюбу право особистого закону одного з подружжя або право держави, у якій один з них має звичайне місце перебування, або, стосовно до нерухомого майна, право держави, у якій

це майно знаходиться. При цьому обране сторонами право не має значно погіршувати становище дитини або одного з подружжя у порівнянні з правом, яке застосовуватиметься до майнових наслідків шлюбу у разі відсутності вибору права».

Практика розгляду українськими судами справ з іноземним елементом щодо майнових відносин подружжя є незначною за обсягом, проте досить репрезентативною. В Єдиному державному реєстрі судових рішень наразі міститься 19 судових рішень у справах, що мають відношення до майнових правовідносин подружжя з іноземним елементом [15]. Показовим є те, що серед них немає жодної постанови суду касаційної інстанції – усі спори вирішувались по суті на рівні першої та апеляційної інстанції. Єдиною ремаркою касаційного суду з приводу майнових відносин подружжя з іноземним елементом можна вважати лист ВССУ від 16.05.2013 року № 24-754/0/4-13 «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом», в якому суд наголосив на необхідності вирішення питання про поділ майна подружжя відповідно до вимог ч. 1 ст. 61 Закону [13]. Отже, розглянемо найбільш репрезентативні справи, в яких суди першої та апеляційної інстанції застосовували норми Закону для вирішення майнових спорів подружжя з іноземним елементом.

Одним з найбільш наочних прикладів застосування положень Закону є ухвала Апеляційного суду міста Києва від 31 жовтня 2013 року у справі № 22-ц/796/14100/2013 про визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі господарського товариства [20]. Відповідно до обставин справи у 1977 році двоє громадян Болгарії уклали шлюб у м. Плевен (Болгарія). У 2010 році чоловік та дружина спільно заснували в Україні ТОВ «Вента БГ», в якому кожен з них став власником 50% частки у статутному капіталі. У 2011 році чоловік без отримання згоди дружини уклав договір купівлі-продажу частини своєї частки у розмірі 17%. Після цього дружина подала позов до суду щодо визнання зазначеного правочину недійсним, оскільки внески до статутного капіталу були здійснені за спільні кошти подружжя та є спільною сумісною власністю, а отже за ст. 65 Сімейного кодексу України відповідна частка може відчужуватись лише у разі наявності її згоди. Під час розгляду справи апеляційний суд встановив, що порушені у позові питання належать до майнових відносин подружжя та містять іноземний елемент у суб'єктному складі, а отже необхідно застосувати положення ст. 60 – 61 Закону України «Про міжнародне приватне право». Суд підкреслив, що у зв'язку з відсутністю угоди сторін до майнових відносин подружжя застосовуватиметься прив'язка Закону про правові наслідки шлюбу, а саме – спільний особистий закон подружжя, тобто право Республіки Болгарія. При цьому апеляційний суд не взяв до уваги типові в таких ситуаціях аргументи позивача про те, що до правовідносин мають застосовуватись норми Сімейного кодексу України як імперативні на підставі ст. 14 Закону «Про міжнародне приватне право». Більше того, для встановлення змісту норм Сімейного кодексу Болгарії суд відповідно до ст. 8 Закону України «Про міжнародне приватне право» врахував юридичний висновок болгарської адвокатської компанії «Стоєва, Кумджиева і Вітліємов», в якому зазначалось, що згідно з рішенням Верховного касаційного суду Болгарії частка учасника ТОВ не входить до масиву спільного майна подружжя. Виходячи з цього, апеляційний суд залишив в силі рішення Печерського районного суду міста Києва [18] щодо відмови у задоволенні позовних вимог про визнання недійсним договору купівлі-продажу частки, оскільки згідно з правом Болгарії згода іншого з подружжя на відчуження такої частки не вимагалась.

Іншим репрезентативним прикладом є справа № 442/6855/13, що розглядалась Апеляційним судом Львівської обласної у 2014 році [19]. Відповідно до обставин справи біпатрид з громадянством Франції та громадянка України з 2000 по 2011 рік перебували у зареєстрованому шлюбі, який було укладено у м. Андіран (Франція). У 2000 році між сторонами було укладено шлюбний договір, згідно з яким набуто за час шлюбу майно вважалось власністю того з подружжя, на чие ім'я воно придбане. При

цьому в шлюбному договорі сторонами не було обране право, що до нього застосовуватиметься. З огляду на відсутність у подружжя спільного громадянства та враховуючи, що останнім спільним місцем проживання подружжя було м. Дрогобич (Україна), суд згідно з ч. 1 ст. 60 Закону застосував до майнових наслідків шлюбу право України та залишив в силі законне рішення Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області [16].

Одним з останніх рішень українських судів щодо поділу майна подружжя з іноземним елементом є постанова Апеляційного суду міста Києва від 12 червня 2018 року у справі № 756/13997/15 [14]. При вирішенні питання про поділ спільної квартири в м. Марбелья (Іспанія) суд відкинув аргументи відповідача щодо необхідності застосування права Іспанії за прив'язкою *lex rei sitae* та вірно визначив, що відповідно до ч. 1 ст. 60 Закону застосуванню підлягає право України, оскільки обидва з подружжя є громадянами України. За результатами розгляду рішення Оболонського районного суду міста Києва у справі було залишено без змін [17], що свідчить про коректне застосування норм Закону не лише апеляцією, а й судами першої інстанції.

Висновки. Таким чином, Закон України «Про міжнародне приватне право» містить чіткий і логічний механізм вирішення колізій у майнових відносинах подружжя. Для врегулювання таких колізій законодавець в першу чергу передбачив право сторін самостійно обрати застосовне право з обмеженого кола правопорядків. Разом з тим, на думку авторів у такому випадку необхідно додатково обмежити автономію волі сторін та передбачити, що обране право не має значно погіршувати становище дитини або одного з подружжя у порівнянні з правом, яке застосовуватиметься до майнових наслідків шлюбу у разі відсутності вибору права.

Практика розгляду українськими судами справ з іноземним елементом щодо майнових відносин подружжя є незначною за обсягом, проте досить репрезентативною. Аналіз актуальної судової практики показує, що суди в цілому вірно застосовують положення ст. 59-61 Закону та правильно обирають право, яке підлягає застосуванню до майнових відносин подружжя з іноземним елементом.

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс] // Законодавство України. – 2018. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Закон України «Про міжнародне приватне право» [Електронний ресурс] // Законодавство України. – 2018. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
3. Switzerland's Federal Code on Private International Law [Електронний ресурс] // Umbricht Attorneys At Law. – 2007. – Режим доступу: [https://www.hse.ru/data/2012/06/08/1252692468/SwissPIL%20%D0%B2%20%D1%80%D0%B5%D0%B4.%202007%20\(%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB\).pdf](https://www.hse.ru/data/2012/06/08/1252692468/SwissPIL%20%D0%B2%20%D1%80%D0%B5%D0%B4.%202007%20(%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB).pdf)
4. Бурлай Ольга Євгеніївна. Правовідносини подружжя в міжнародному приватному праві : дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2007. – 182 с.
5. Кисіль В.І. Міжнародне приватне право: питання кодифікації. – 2-ге допов. і переробл. вид. – К.: Україна, 2005. – 480 с.
6. Мельниченко Оксана Вікторівна. Поділ майна подружжя за законодавством України та країн Європейського союзу : дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Київський університет права Національної академії наук України. – К., 2015. – 236 с.
7. Міжнародне приватне право: навч. посібник / За ред. В.М. Гайворонського, В.П. Жушмана – К.: Юрін ком Інтер, 2007. — 368 с.
8. Міжнародне приватне право: підручник / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. – 2-ге видання. – К.: Алерта, 2014. – 656 с.

9. Міжнародне сімейне право: принципи та особливості колізійного і уніфікаційного регулювання: монографія / В.Я. Калакура. – К.: Алерта, 2017. – 434 с.
10. Олійник О. С. Шлюбний договір: порівняльно-правовий аналіз законодавства різних правових систем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. С. Олійник. – К., 2009. – 20 с.
11. Чубарєв В.Л. Міжнародне приватне право: навч. посібник. – К.: Атіка, 2008. – 608 с.
12. За десять років українки стали у два рази частіше виходити заміж за іноземців [Електронний ресурс] // Інформаційне агентство «Уніан». – 2018. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/2388072-zmi-za-desyat-rokiv-ukrajinki-stali-u-dva-razi-chastishe-vihoditi-zamij-za-inozemtsiv.html>
13. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 року № 24-754/0/4-13 «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом» [Електронний ресурс] // Законодавство України. – 2013. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-754740-13>
14. Постанова Апеляційного суду міста Києва від 12 червня 2018 року у справі № 756/13997/15 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74630648>
15. Пошук за контекстом [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2018. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
16. Рішення Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 10 квітня 2014 року у справі № 442/6855/13-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38284943>
17. Рішення Оболонського районного суду міста Києва від 16 лютого 2017 року у справі № 756/13997/15-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65336611>
18. Рішення Печерського районного суду міста Києва від 10 вересня 2013 року у справі № 757/8377/13-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33583629>
19. Ухвала Апеляційного суду Львівської області від 08 липня 2014 року у справі № 442/6855/13 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39790080>
20. Ухвала Апеляційного суду міста Києва від 31 жовтня 2013 року у справі № 22-ц/796/14100/2013 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35710106>

References

1. *Simeinyi kodeks Ukrainy* (Family Code of Ukraine) [Electronic resource] // Legislation of Ukraine. – 2018. – Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. *Zakon Ukrainy «Pro mizhnarodne pryvatne pravo»* (Law of Ukraine “On International Private Law”) [Electronic resource] // Legislation of Ukraine. – 2018. – Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
3. Switzerland`s Federal Code on Private International Law [Electronic resource] // Umbricht Attorneys At Law. – 2007. – Available at: [https://www.hse.ru/data/2012/06/08/1252692468/SwissPIL%20%D0%B2%20%D1%80%D0%B5%D0%B4.%202007%20\(%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB.\).pdf](https://www.hse.ru/data/2012/06/08/1252692468/SwissPIL%20%D0%B2%20%D1%80%D0%B5%D0%B4.%202007%20(%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB.).pdf)
4. *Burlai Olha Yevheniivna. Pravovidnosyny podruzzhzia v mizhnarodnomu pryvatnomu pravi* (Legal Relations of Spouses in Private International Law): PhD thesis for Candidate of Juridical Sciences : 12.00.03 / *Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka* (Taras Shevchenko National University of Kyiv). – К., 2007. – 182 p.

5. *Kysil V.I. Mizhnarodne pryvatne pravo: pytannia kodyfikatsii* (International Private Law: Matters of Codification). – 2-nd added and rearranged edition. – K.: Ukraine, 2005. – 480 p.
6. *Melnychenko Oksana Viktorivna. Podil maina podruzzhzia za zakonodavstvom Ukrainy ta krain Yevropeiskoho soiuzu* (Division of marital property under Ukrainian law and the law of EU states) PhD thesis for Candidate of Juridical Sciences : 12.00.03 / *Kyivskyi universytet prava Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy* (Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine). – K., 2015. – 236 p.
7. *Mizhnarodne pryvatne pravo: navch. posibnyk* (Private International Law : Study Guide) / Revised by V.M. Haivoronskoho, V.P. Zhushmana – K.: Yurin kom Inter, 2007. — 368 p.
8. *Mizhnarodne pryvatne pravo: pidruchnyk* (Private International Law : Textbook) / Revised by A.S. Dovhert i V.I. Kisil – 2-nd edition. – K.: Alerta, 2014. – 656 p.
9. *Mizhnarodne simeine pravo: pryntsyipy ta osoblyvosti koliziihnoho i unifikatsiinoho rehuliuivannia* (International Family Law: Principles and Special Features of Conflict of Law and Unified Legal Regulation) : monography / V.Y. Kalakura. – K.: Alerta, 2017. – 434 p.
10. *Oliinyk O. S. Shliubnyi dohovir: porivnialno-pravovyi analiz zakonodavstva riznykh pravovykh system* (Prenuptial Agreement: comparative analysis of legislation of various legal systems): Thesis abstract for Candidate of Juridical Sciences: specialty 12.00.03 «Civil law and civil procedure; family law; international private law» / O. S. Oliinyk. – K., 2009. - 20 p.
11. *Chubariev V.L. Mizhnarodne pryvatne pravo: navch. posibnyk* (Private International Law: Study Guide) – K.: Atika, 2008. – 608 p.
12. *Za desiat rokiv ukrainky staly u dva razy chastishe vykhodyty zamizh za inozemtsiv* (In the last ten years Ukrainians are marrying foreigners twice more often) [Electronic resource] // News Agency “Unian”. – 2018. – Available at: <https://www.unian.ua/society/2388072-zmi-za-desyat-rokiv-ukrajinki-stali-u-dva-razi-chastishe-vihoditi-zamij-za-inozemtsiv.html>
13. *Lyst Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozghliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav vid 16.05.2013 roku № 24-754/0/4-13 «Pro praktyku rozghliadu sudamy tsyvilnykh sprav z inozemnym elementom»* (Letter of the High Specialized Court of Ukraine for Civil and Criminal Cases dated 16.05.2013 № 24-754/0/4-13 “On the Practice of Hearing Civil Cases with a Foreign Element”) [Electronic resource] // Legislation of Ukraine. – 2013. – Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-754740-13>
14. *Postanova Apeliatsiinoho sudu mista Kyieva vid 12 chervnia 2018 roku u spravi № 756/13997/15* (Decision of the Kyiv Appellate Court dated 12 June 2018 in case № 756/13997/15) [Electronic resource] // Unified State Register of Court Decisions. – Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74630648>
15. *Poshuk za kontekstom* (Search by context) [Electronic resource] // Unified State Register of Court Decisions. – Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
16. *Rishennia Drohobytiskoho miskraionnoho sudu Lvivskoi oblasti vid 10 kvitnia 2014 roku u spravi № 442/6855/13-ų* (Decision of Drohobych state-district court of Lviv oblast dated 10 April 2014 in case № 442/6855/13-ų) [Electronic resource] // Unified State Register of Court Decisions. – Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38284943>
17. *Rishennia Obolonskoho raionnoho sudu mista Kyieva vid 16 liutoho 2017 roku u spravi № 756/13997/15-ų* (Decision of the Kyiv Obolon district court dated 16 February 2017 in case № 756/13997/15-ų) [Electronic resource] // Unified State Register of Court Decisions. – Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65336611>
18. *Rishennia Pecherskoho raionnoho sudu mista Kyieva vid 10 veresnia 2013 roku u spravi № 757/8377/13-ų* (Decision of the Kyiv Pechersk district court dated 10 September 2013 in case № 757/8377/13-ų) [Electronic resource] // Unified State Register of Court Decisions. – Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33583629>
19. *Ukhvala Apeliatsiinoho sudu Lvivskoi oblasti vid 08 lypnia 2014 roku u spravi № 442/6855/13* (Ruling of the Lviv oblast Appellate Court dated 08 July 2014 in case №

442/6855/13) [Electronic resource] // Unified State Register of Court Decisions. – Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39790080>

20. *Ukhvala Apeliatsiinoho sudu mista Kyieva vid 31 zhovtnia 2013 roku u spravi № 22-ts/796/14100/2013* (Ruling of the Kyiv Appellate Court dated 31 October 2013 in case № 22-ц/796/14100/2013 [Electronic resource] // Unified State Register of Court Decisions. – Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35710106>